

Serghei Nilus

Pe malul râului dumnezeiesc
Însemnările unui ortodox

Volumul III

Traducere din limba rusă de preot profesor Teoctist Caia

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2016

Capitolul I

Optina

1. De la izvoarele Optinei, Sarovului și Dive evului spre marea veșniciei. Plecarea de la Optina. Prima întâlnire cu Optina. Visul meu și părintele Ambrozie

În anul 1912, sărbătoarea „Pogorârea Sfântului Duh”, a căzut pe data de 14 mai și a coincis cu ziua încoronării împăratului Nicolae Alexandrovici*. În această zi, lângă porțile grădinii însingurării noastre binecuvântate de la Optina erau două căruțe cu doi vizitii de la Kozelsk, care duceau ultimele noastre bagaje și noi, patru suflători, am ieșit cu lacrimi în ochi, luându-ne rămas bun, poate pentru vecie, de la patria noastră duhovnicească, scumpă fără seamăn, iubită cu ardoare, de la Sfânta Sihăstrie Optina.

* Nicolae al II-lea (născut la Țarskoe Selo în 1868 și mort la Ekaterinburg în 1917), împărat al Rusiei, fiul și succesorul lui Alexandru al III-lea.

De la izvoarele râului Dumnezeiesc al Optinei, barca noastră șubredă s-a întors ca să ne poarte pe curgerea vremelnică a vieții, cu voia lui Dumnezeu, spre apropiata sau îndepărtata întindere nemărginită a mării veșnice.

Așa a binevoit Dumnezeu. Fie voia Sa cea sfântă binecuvântată în veci!

Și ce frumoasă era acea zi!... Cine nu a văzut Optina în podoaba primăvărată și liniștită a livezilor, a puternicei păduri cu brazii ei seculari, înconjurați de vesela și tânăra verdeată a arțarilor, a plopilor, a teilor, a scorușilor, a alunilor și a stejărișului, a vegetației luxuriante, toate dând glas clinchetului vesel și solemn ce anunță cortegiul primăverii triumfătoare, acela nu va putea înțelege marea tristețe a inimilor noastre, care scăldau în lacrimi scumpele morminte ale marilor stareți de la Optina. Astfel ne despărțeam de dânșii și de toată frumusețea duhovnicească a tradițiilor optinene și de frumusețea naturii înconjurătoare.

Așa a binevoit Dumnezeu. Slavă lui Dumnezeu pentru toate!

Urmărind cu privirea tristă pământul sfânt al Optinei ce fugea sub roțile caleștii noastre, îmi luam rămas bun și de la acea adâncime nesfârșită a apelor precum cristalul ale râului meu Dumnezeiesc, din ale cărui șuvoaie albastre năvodul meu a scos atât de des tănuitele comori ale duhului. Astfel că nu voi mai putea cânta laude Dumnezeului meu, până când voi fi, nici nu voi mai putea struni cu degetele psaltirea mea cu zece strune, deoarece, cu ultima plecăciune de adio făcută Optinei, va seca pentru mine izvorul cel mai curat al inspirației, iar eu și barca mea vom fi acoperiți de valul funest al zbuciumului lumii.

Dar Dumnezeu nu a voit așa: voi fi, din nou, cu tine, dragul meu cititor, și iarăși voi avea ce să-ți destăinui din lucrurile Domnului și să te ascult...

Ascultă, deci...

Am vizitat Optina întâia oară în iulie 1901. În luna mai, același an, fiul meu a terminat cursurile gimnaziului din Orlov și ne-am hotărât să marcăm începutul acestei noi etape din viața sa tânără printr-un pelerinaj la locurile noastre sfinte.

Curând, după prima vizită la Optina, eu, găsind puțin timp liber de la grijile gospodărești (atunci încă trăiam și lucram pe moșia mea), am mers din nou la această importantă pepinieră a duhului monahal. Era o toamnă târzie, era pustiu și la Optina și la Șamordino și, de aceea, era un timp benefic pentru suflet, pentru concentrarea lui în Dumnezeu și în rugăciune, așa cum se întâmplă în aceste lăcașuri pustnicești.

Cu binecuvântarea starețului Iosif, m-am mutat pentru un timp de la Optina la Mănăstirea Șamordino, ca să adun materiale pentru o biografie a marelui stareț, părintele Ambrozie, fondatorul așezământului de la Șamordino. Nu am dat nicio atenție acestui lucru – probabil, va trece, m-am gândit.

Și iată, alergând pe la chiliile călugărești toată ziua și ascultând felurite povestiri despre trecutul nu prea îndepărtat al mănăstirii Șamordino, strâns legat de amintirea părintelui Ambrozie, după ce am cinat și am băut un ceai la hotel, m-am culcat și am adormit adânc. Trezindu-mă foarte devreme din cauza unei usturimi la ochi, spre dimineață am ațipit din nou și am avut un vis: mergeam, parcă, pe o stradă dreaptă și largă, pavată cu pietre rotunde. Pe ambele părți erau săpate șanțuri, peste care erau podețe ce duceau la câte o căsuță mică de lemn, cu acoperiș de scândură și cu trei ferestruici la stradă. Între case erau garduri de scânduri cu porți și porțițe, iar dincolo de garduri erau curți și grădini – toate în același stil străvechi al orașelor noastre de provincie. Capătul

străzii nu se vedea... Am mers prin mijlocul străzii și am văzut că tot caldarâmul era acoperit cu flori de fân proaspăt cosite. Mergeam și, la fiecare pas, culegeam buchete mari din aceste flori plăcut mirositoare, până m-am acoperit cu ele din cap până în picioare. Am văzut apoi că la porțița uneia dintre căsuțe stăteau șapte sau opt oameni. Printre ei, l-am văzut pe unul dintre vechii mei tovarăși de gimnaziu. M-am apropiat de el pentru a-l întreba pe cine așteaptă și am văzut cum porțița se deschide pe neașteptate și apare figura ageră a ierodiaconului Anatolie din schit, fostul ucenic de chilie al starețului Ambrozie. Uitându-se spre noi cu o privire fugară și văzându-mă pe mine, m-a strigat repezitor:

– Nilus să vină la Părintele.

Și eu am înțeles că se referea la starețul Ambrozie. L-am urmat pe ierodiacon prin porțiță, în interiorul curții, unde am văzut o casă precum cele de pe stradă, doar că era puțin mai mare. Întrând după părintele Anatolie în casă, am văzut o cameră încăpătoare și pe părintele Ambrozie stând pe fotoliu. M-am aruncat la picioarele sale cu mare bucurie și am început să i le sărut. Era încălțat cu niște pantofi maro din postav moale. Am simțit cum părintele și-a pus mâna pe capul meu, l-a mângâiat și mi-a spus cu blândețe:

– Ia uite! Ia uite! Ia uite!

Auzind aceste cuvinte pline de iubire, m-am trezit profund înduioșat, iar vocea a continuat să răsună în urechile mele cu o blândețe de nedescris. Ochii mi s-au prins și cu greu am putut să-i deschid. Usturimea a crescut în intensitate și am simțit ceva de genul fotofobiei. Cu toată durerea de ochi, m-am dus la Liturghie și apoi la maica egumenă ca să bea un ceai. I-am povestit totul sub proaspăta impresie și ea mi-a zis:

– Dumneavoastră ați văzut vreodată ce încălțămintă purta părintele nostru?

- Nu, nu am nici un fel de idee.
- Atunci să mergem în bordeiul său și am să v-o arăt.

În aceeași clădire a egumenei de la Șamordino se găsește și chilia în care și-a sfârșit zilele sale de nevoință și suferință părintele Ambrozie. Aici s-a păstrat totul exact așa cum era în timpul vieții sale, iar într-un dulăpior cu ușiță de sticlă se găsește toată lenjeria sa. Mama egumenă a deschis dulăpiorul și a luat de pe un raft pantofii de postav ai starețului: erau aceeași pantofi pe care i-am sărutat în timpul vedeniei din vis, din această dimineață, până în cele mai mici amănunte. I-am sărutat cu o adâncă evlavie și i-am atins de ochii mei bolnavi. Aici, în chilie, se găsea și un urcior cu apă de Rudnevska*: egumena mi-a propus să-mi spăl ochii și să-i șterg cu un prosop al părintelui. Imediat ce am făcut acestea, boala mi-a trecut de parcă nu aș fi avut niciodată nicio durere. Această apă a spălat în cel mai deplin sens al cuvântului o murdărie oarecare.

Vă puteți închipui în ce stare am fost atunci!...

După cum s-a demonstrat mai apoi, acest vis a prevestit toată lucrarea ulterioară de strângere a florilor din lunca duhovnicească a vieții monahale din Rusia sfântă, dar, vai!, nu dintre florile vii și nici dintr-o pajiște înflorită, ci din fân, care era înmiresmat, dar deja adunat din pajiștea vieții și aruncat spre călcare pe piatra dură și rece a străzii.

O, Rusia mea sfântă! Unde ești tu? Răspunde, vorbește!...

* Un sat al Mănăstirii Șamordino, unde, uneori, starețul Ambrozie prefera să se însingureze. Acolo, după indicațiile sale, a fost săpată o fântână, a cărei apă este vindecătoare.

2. Vedenia părintelui Nicolae (Turcul), schimonah la Schitul Sihăstriei Optina

Cine a citit cartea mea *Cele mărețe în cele neînsemnate*, acela îl știe pe nevoitorul de la Optina, schimonahul Nicolae, numit și Turcul. În articolul „Lăcașurile cerești” am povestit după cuvintele unui prieten duhovnicesc vedenia avută de acest nevoitor. Acum am găsit în manuscrisele schitului o succintă biografie a părintelui Nicolae și o povestire mult mai amănunțită, notată după propriile sale cuvinte*, despre ceea ce a văzut cu mila lui Dumnezeu în viața veacului viitor, în acele locașuri cerești, unde Domnul îi cheamă pe toți cei care Îl iubesc și unde, deja, a fost chemat nevoitorul de la Optina, Nicolae Turcul.

Schimonahul Nicolae se numea în lume Nicolae Abrulah, un mic burghez din Kazan. Din cele relatate de dânsul la administrația eparhială a Chersonului, se vede că a fost mahomedan și se numea Iusuf Oglî, supus turc, de neam din Asia Mică. A fost ofițer în garda turcească. Când a simțit că vrea să se boteze în credința ortodoxă, le-a spus deschis apropiaților săi. Aceștia l-au urât atât de mult încât nici nu i-au mai dat să mănânce, fiind „ghiaur”. Ba chiar i-au tăiat bucățele din trup. A reușit să fugă în Rusia. La Odesa a fost botezat în biserica numită „Carantina”, în octombrie 1874, și a primit numele Nicolae. Nașii săi au fost magistrul orașului Odesa, sfetnicul secret, Nicolae Ivanovici Buharin și Natalia Ivanovna Glotkova, negustoreasă a primei corporații. Mai apoi a fost înregistrat la Kazan în societatea mic-burghezilor. Pe data de 18 iulie 1891, la vârsta de 63 de ani, a intrat

* A fost notată după cele spuse de părintele Nicolae, de către ascultătorul Pavel Ivanovici Plihanov, mai apoi conducătorul Schitului Sihăstriei Optina, schiarhimandritul Varsanufie.

în Schitul Sihăstriei Optina. Domnul l-a învrednicit de mângâieri duhovnicești: a fost răpit în cer, unde s-a îndulcit de contemplarea frumuseților nespuse ale raiului. Se deosebea prin blândețe, smerenie și iubire de frați. Chilia sa era lângă cea a monahului Martirie (a sfârșit ierodiacon). Îi făcea foc în sobă și acesta îl întreba uimit:

– De ce faci aceasta pentru mine?

Răspundea simplu:

– Eu te iubesc.

S-a sfârșit pe data de 18 august 1893, la vârsta de 65 de ani.

„Joi, pe data de 13 mai 1893 – ne-a spus aceasta plăcutul lui Dumnezeu – dimineața, pe la orele 3, am început să citesc Acatistul Sfântului Ierarh Nicolae Făcătorul de minuni. Domnul mi-a dăruit un așa har încât toată cartea s-a udat de lacrimi. După ce am terminat de citit utrenia, am început să citesc Psalmul 50, iar apoi Simbolul de credință. Și chiar în clipa în care am rostit «și viața veacului ce va să vină. Amin.», o mână nevăzută mi-a luat mâinile și mi le-a pus pe piept în chip de cruce, iar capul mi-a fost învăluit în foc din toate părțile, un foc asemănător curcubeului*. Acest foc, fără să mă ardă, mi-a umplut întreaga ființă de o bucurie nespusă, necunoscută și neîncercată vreodată până atunci. Această bucurie nu se poate compara cu nicio bucurie pământească. Nu îmi amintesc când și cum m-am văzut mutat într-un loc minunat, plin de lumină. Nu am văzut acolo niciun fel de lucruri omenești, am văzut doar o nesfârșită mare de lumină.

În același timp am văzut lângă mine, în partea stângă, doi oameni care stăteau în picioare. După chip, unul era un tânăr, iar celălalt un stareț. Și mie, după o înștiințare a inimii, mi s-a dat să aflu că unul dintre ei este

* În original – galben, asemănător curcubeului.

Sfântul Andrei cel nebun pentru Hristos, iar celălalt Sfântul Epifanie, ucenicul său. Amândoi stăteau tăcând. În fața mea am văzut ceva asemănător cu o perdea de culoarea zmeurei coapte. Am privit în sus și deasupra perdelei L-am văzut pe Domnul nostru Iisus Hristos, stând pe tron și îmbrăcat în veșminte de mare preț, asemănătoare cu cele arhieresti. Pe cap avea o mitră asemănătoare cu una arhierescă. În partea dreaptă a Domnului, stătea Sfânta Fecioară, iar în partea stângă stătea Sfântul Ioan Botezătorul. Îmbrăcămintea lor era ca și cea pe care o au în icoane. Sfântul Ioan Botezătorul ținea într-o mână Crucea Domnului. Lângă Domnul mai stăteau doi tineri purtători de lumină, de o frumusețe divină, iar în mâini țineau arme cu flăcări. Inima mi s-a umplut de o nespusă bucurie.

M-am uitat la Mântuitorul și m-am îndulcit de privirea Dumnezeiescului Său chip. După înfățișare, Domnul avea cam 30 de ani. Atunci am conștientizat că eu, un mare păcătos, mai rău decât orice câine, m-am învrednicit de o așa de mare milostivire de la Domnul, încât să stau la Tronul slavei Sale celei negrăite.

Domnul m-a privit cu blândețe și parcă m-a încurajat. Tot atât de blând m-au privit Maica Domnului și Sfântul Ioan Botezătorul. Dar nu m-am învrednicit să aud niciun cuvânt de la ei. În acest timp l-am văzut înaintea Domnului pe părintele Nicolae (Lopatin), un schimonah al schitului nostru, care s-a sfârșit la amiază, pe data de 10 mai, încă neînzmormântat deoarece era așteptat fratele său de la Moscova. Părintele Nicolae a făcut o metanie înaintea Domnului, dar nu avea schimă pe dânsul, ci era îmbrăcat ca un ascultător, avea mătâni în mână și capul neacoperit. După aceasta am văzut că în partea dreaptă era o mare mulțime de oameni, care se apropiau de mine. Pe măsură ce se apropiau, am început să aud o cântare, dar cuvintele nu le-am putut distinge.

Am văzut în mijlocul lor persoane în veșminte arhieresti și în mantii călugărești; în mâini aveau stâlپări. Printre ei am văzut și femei în haine bogate și minunate. În ceata acestor sfinți l-am recunoscut pe mulți după înfățișarea lor din sfințele icoane: pe proorocul Moise, care ținea în mâini Tablele Legii; pe proorocul și împăratul David, care avea ceva asemănător cu guzla*, ce scotea niște sunete minunate; l-am văzut și pe ocrotitorul meu, Sfântul Ierarh Nicolae. Printre acești mari plăcuți ai lui Dumnezeu i-am văzut și pe adormiții noștri stareți: Lev, Macarie și Ambrozie, dar și pe unii dintre părinții schitului nostru, care sunt încă în viață.

Și toată această mare adunare m-a privit cu dragoste. Deodată am văzut în fața mea, între mine și perdea, o imensă prăpastie, plină de întunecime și în această întunecime, la o adâncime strașnică, l-am văzut pe însuși prințul întunericului, având aceeași înfățișare din sfințele tablouri. Pe brațele lui stătea Iuda, ținând în mână ceva asemănător cu un săculeț. Lângă prințul întunericului stătea falsul proroc Mohamed, într-o haină cu poale lungi, de culoare verde și cu un turban de aceeași culoare. În jurul satanei, care parcă reprezenta centrul prăpastiei, în tot spațiul ei nemărginit, am văzut o mulțime de oameni din toate stările sociale și de toate vârstele, dar printre ei nu am recunoscut pe nimeni. Din prăpastie auzeam vaiete deznădăjduite și de groază care nu pot fi redată prin cuvinte. Aici s-a sfârșit și această vedenie.

După aceasta, am fost așezat, pe neașteptate, în alt loc. Acesta era plin de o lumină tot atât de strălucitoare, omogenă, precum cea văzută de mine în primul loc. Sfinții Andrei și Epifanie nu mai erau cu mine... Este greu de redat prin cuvinte ceea ce am văzut acolo. Și cum să descrii cu limba omenească, a celor de pe pământ,

* Vechi instrument rusesc cu coarde (n. tr.).

frumusețile cerești nespuse, preaminunate, cu adevărat de neexprimat?! Acolo toate sunt infinit mai mărețe decât ale noastre. Am văzut copaci măreți, îngreunați de roade, care erau așezați pe alei al căror capăt nu se vedea, iar vârfurile lor se împleteau formând o boltă; aleile păreau acoperite cu cel mai curat aur, de o strălucire neobișnuită. În copaci erau mulțimi de păsări, amintind oarecum de păsările trăitoare în țările tropicale, dar întrecându-le infinit prin frumusețea lor. Muzica pământescă nu poate transmite frumusețea și armonia cântării lor, atât de dulce era.

Prin această grădină curgea un râu: limpezimea apei depășea orice descriere. Printre copacii grădinii am văzut case minunate, precum niște palate, asemănătoare cu cele văzute de mine în Constantinopol, dar incomparabil mai frumoase. Pereții aveau, parcă, culoarea zmeurei, asemenea pietrei de rubin. Știam că locul acesta este raiul, așezarea lui amintindu-mi, în parte, de schitul nostru, Optina, unde chiliile sunt despărțite una de alta prin grupuri de copaci fructiferi. Raiul era înconjurat de un zid, pe care l-am văzut doar din partea sudică. Pe acest zid am citit numele celor 12 Apostoli. Am văzut în rai un oarecare bărbat îmbrăcat în haine strălucitoare, stând pe un tron alb ca zăpada. După înfățișare, acest bărbat avea cam 60 de ani, dar, cu toate că era cărunț, fața lui arăta ca a unui tânăr. În jurul său era o mulțime de săraci, cărora le împărțea ceva. Și o voce lăuntrică mi-a zis: „Acesta este Filaret cel Milostiv”.

După el nu m-am mai învrednicit să văd pe nimeni dintre dreptii locuitori ai raiului. În mijlocul grădinii raiului am văzut Crucea Făcătoare de Viață, cu Domnul răstignit. O mână nevăzută mi-a făcut semn să mă închin Lui, lucru pe care l-am îndeplinit. Și, când m-am închinat Lui, în aceeași clipă o dulceață nespusă, asemenea unei flăcări, mi-a adăpat inima și mi-a pătruns întreaga ființă.

Și am văzut apoi un locaș măreț, asemănător cu celelalte care se găseau în rai, dar care le întrecea prin frumusețea sa. Vârful acestei clădiri, asemenea unei cupole gigantice de biserică, se ridica la o înălțime nesfârșită, pierzându-se în nemărginire. În această clădire am observat ceva ca o terasă și aici, pe un tron bogat împodobit, stătea Împărăteasa Cerului. În jurul ei stătea o mare mulțime de tineri în haine albe, strălucitoare, care țineau în mâini un fel de arme, dar nu le-am observat cu atenție. Îmbrăcămintea Maicii Domnului era asemănătoare cu cea din sfintele icoane, doar că avea culori diferite. Pe cap purta o coroană precum cea a împăraților. Împărăteasa Cerului s-a uitat la mine cu milostivire, dar nu m-am învrednicit să aud niciun cuvânt de la dânsa.

După aceasta, m-am învrednicit să văd, parcă în văzduh, Sfânta Treime, pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, asemănătoare cu cea înfățișată în sfintele icoane: Dumnezeu Tatăl în chip de bătrân măreț, Dumnezeu Fiul în chip de bărbat, care ține în dreapta Sa Cinstita și de Viață Făcătoare Cruce și Dumnezeu Duhul Sfânt în chip de porumbel.

Și mi s-a părut că am umblat timp îndelungat prin rai, contemplând frumusețile lui minunate, care întreceau orice fel de închipuire omenească.

Când m-am trezit din această vedenie, timp îndelungat nu mi-am putut reveni și întreaga zi am fost parcă în afară de sine, datorită bucuriei care mi-a umplut inima. Până atunci nu mai încercasem nimic asemănător cu acea bucurie.”

*

Astfel se încheie manuscrisul de la Optina care cuprinde descrierea vedeniei ascetului schimonah Nicolae Turcul. Acesta i-a spus starețului Varsanufie, pe atunci ascultător:

– Ce ai vrea să mai afli, ce ai vrea să mai descoși? Va veni timpul să vezi tu însuși. Ce să-ți mai spun și cum să-ți mai spun? Căci limba omenească nu are acele cuvinte care ar putea transmite ce se întâmplă acolo. Cum să-ți transmit toate acestea? Ascultă ce îți voi spune: tu știi ce este o muzică bună?... Eu am ascultat o astfel de muzică, nu de mult, îmi răsună încă în urechi, cântă în inima mea, continui să o ascult. Dar tu nu ai auzit-o. Cum aș putea să-ți povestesc despre această muzică pentru ca și tu să o poți auzi și să ne bucurăm împreună?! Asta nu se poate!